

سفر شهرزاد به غرب

فرهنگ‌های متفاوت، حرم‌های متفاوت

نوشته‌ی فاطمه مرنیسی

ترجمه‌ی زهرا غفاری

www.ketab.ir

نشرستاک
NESHRESTAK PUBLICATION

نشر ستاک
Setak Publications

مرنیسی، فاطمه، ۱۹۴۱ - ۲۰۱۵ م.	عنوان و نام پدیدآور: سفر شهرزاد به غرب: فرهنگهای متفاوت، حریمهای متفاوت/ نویسنده فاطمه مرنسی
Mernissi, Fatima	مشخصات نشر: تهران: ستاک، ۱۴۰۰. مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص. شابک: ۳-۷۵-۸۸۸۳-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا	یادداشت: عنوان اصلی: Scheherazade goes west : different cultures, different harems, 2001
موضوع: حریم سرا -- افکار عمومی -- مطالعات میان فرهنگی	موضوع: Harems - Public opinion - Cross-cultural studies
موضوع: شرق و غرب	موضوع: East and West
شناسه افزوده: غفاری، زهرا، ۱۳۷۱ - مترجم	رده بندی کنگره: HQ۱۱۷۰
رده بندی دیویی: ۳۰۵/۴۲	شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۹۸۶۷۸

سفر شهرزاد
به غرب
Scheherazade goes west

فاطمه مرنسی | ترجمه از: زهرا غفاری

مجموعه کتابهای افرا

ویرایش: مریم سعیدی | مدیر هنری: پرهام عرب

حروفچینی، صفحه آرای و نمونه خوانی: بخش تولید نشر ستاک

چاپ اول ۱۴۰۰، شماره نشر ۱۷۳ | شمارگان: ۵۵۰ نسخه، قیمت ۶۰۰۰۰ تومان

نشر ستاک | تلفن: ۰۹۱۲۰۷۳۳۴۸۸

www.setakpub.ir

Instagram: @setakpub

Email: setakpub@gmail.com

ستاک فصل رویش کلمات

همه حقوق چاپ و نشر این ترجمه برای «نشر ستاک» محفوظ است.

تکثیر، انتشار، و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و بخش بدون دریافت مجوز قبلی و کتبی از ناشر ممنوع است.

این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

فهرست

۶.....	مقدمه‌ی مترجم.....
۹.....	داستان زنی با پیراهن پر.....
۱۸.....	رابطه‌ی جنسی در حرمسرای غربی.....
۳۴.....	در جبهه‌ی حرم غربی.....
۴۶.....	ذهن به منزله‌ی سلاحی تحریک‌آمیز.....
۶۰.....	شهرزاد به غرب می‌رود.....
۷۵.....	خرد در برابر زیبایی.....
۹۱.....	حرمسرای ژاک: زیبارویان بی‌حجاب اما خاموش.....
۱۰۷.....	حرمسرای من: هارون الرشید، خلیفه هوس‌باز.....
۱۱۷.....	مجلس: لذت به مثابه‌ی آیینی مقدس.....
۱۳۰.....	در باب صمیمیت یک حرمسرای اروپایی: موسیو انگر.....
۱۴۷.....	شیرین با پشتکار و شکار عشق.....
۱۶۶.....	شاهزاده نورجهان در تعقیب ببرها.....
۱۸۱.....	سایز ۶: حرمسرای زنان غربی.....

مقدمه مترجم

فاطمه مرنیسی (زاده‌ی ۱۹۴۰ در فاس، درگذشته‌ی ۲۰۱۵ در رباط) نویسنده، محقق، استاد دانشگاه، جامعه‌شناس و فعال حقوق زنان مسلمان مراکشی بود. او از جمله کسانی بود که مطالعات اصلی‌اش را حول محور زنان مسلمان و نقش و جایگاه آن‌ها در فضای پس از اسلام پیش برد و از این رو می‌توان وی را یکی از فعال‌ترین افراد در زمینه‌ی فمینیسم اسلامی دانست.

مرنیسی در کتاب پیش رو به بررسی تصویر ارائه شده از زنان مسلمان در فرهنگ و ادب اسلامی می‌پردازد، منابع فرهنگی مختلف چون داستان‌ها و حکایات، فرهنگ قصه‌گویی شفاهی و نقاشی‌ها و مینیاتورهای اسلامی را بررسی می‌کند و در جست‌وجوی پاسخ به این سؤال اصلی برمی‌آید که در حالی که در این منابع زنان همواره نقشی پویا و فعال و در تکاپو، سرآمد زمانه و اهل فضل و دانش و ماهر در علوم گوناگون (از شعر و ادب گرفته تا جنگاوری و شکار) داشته‌اند، چرا همین زنان وقتی به غرب سفر کرده‌اند و در فرهنگ و هنر غربی بازنمایی شده‌اند، به ناگاه تصویری منفعل، بی‌حرکت و گویی اسیرواره پیدا کرده‌اند؟ مرنیسی برای پاسخ به این سؤال شهرزاد قصه‌گوی هزار و یک شب را به عنوان شخصیت اصلی جهت مقایسه برمی‌گزیند؛ قصه‌گوی اساطیری که جایگاهی فراموش‌نشده‌ی در فرهنگ عامه‌ی کشورهای فارسی‌زبان و

عرب‌زبان دارد و با تیزهوشی و شیرین‌سخنی نه فقط جان خودش را نجات داده و از چنگال مرگی که شهریار به او وعده داده بود گریخت، بلکه پادشاه سرسخت و ستم‌پیشه‌ی یک مملکت را هم به حاکمی عادل و منصف تبدیل کرد و جان‌های دیگر را نجات داد. با این حال مرنیزی با بررسی در داستان‌های شهرزاد که به زبان‌های دیگر ترجمه شده‌اند و نیز مرور داستان‌های نویسندگان سرآمدی چون ادگار آلن پو که یکی از داستان‌های شهرزاد را مورد اقتباس و اشاره‌ی خود قرار داده است، با شگفتی می‌یابد که این زن فرزانه و سرآمد در غرب به گونه‌ای دیگر بازنمایی شده و تصویری اغواگرانه و جنسی و مکار و فرصت‌طلب پیدا کرده است. حال سؤال مرنیزی این است: تصویری که غرب از «زن» دارد و تصویری که می‌خواهد به عنوان الگو بنمایاند و ترویج بدهد چیست؟ او با بررسی‌های بیشتر و صحبت با نویسندگان، روزنامه‌نگاران و محققان اروپایی به مطالعه‌ی نقاشی‌های غربی و آثار افرادی چون ماتیس، انگر و حتی پیکاسو می‌پردازد و این بار هم دوباره چیزی که در معروف‌ترین نقاشی‌های غربی از زنان (و به ویژه زنان شرقی) می‌بیند انفعال مطلق است؛ تصویری که موجب برآفتگی مرنیزی است و او را به مقایسه‌ی آن تصاویر با مینیاتورهای اسلامی که در آن‌ها زنان در حال شکار و سوارکاری و ماجراجویی به تصویر کشیده شده‌اند، و می‌دارد. او با نوشته‌های فیلسوفانی چون امانوئل کانت آشنا می‌شود و با مطالعه‌ی این جمله از او که زنان متمایل به علوم و صاحب فن و مهارت را «زشت‌رو» توصیف کرده و به دختران جوان هشدار داده بود که مطالعه‌ی بیش از حد نیاز باعث می‌شود شانسشان برای ازدواج پایین بیاید (!) به این بحث می‌پردازد که در کشورهای اسلامی چنین تمایزی کمتر به چشم می‌خورد و با مرور آمارهای منتشر شده توسط یونسکو، به سهم زنان مسلمان از صندلی‌های دانشگاه‌ها و نیز اقبال و تمایلشان به رشته‌های فنی و مهندسی اشاره می‌کند.

همچنین نگاه به ساختار حرمسرا و جایگاه مشخصی که در شرق داشته و مقایسه‌ی آن با تصویری که غربی‌ها از حرمسرا برای خود ترسیم کرده‌اند، دیگر دغدغه‌ی مرنیزی

در این کتاب است. مرنیزی که خود در یکی از خانواده‌های سنتی و قدیمی مراکشی - و در واقع در یک حرمسرا - به دنیا آمده و بخش عمده‌ی کودکی، نوجوانی و جوانی‌اش را در چنین ساختاری گذرانده است، در مسیر سفرهایش به غرب که برای تور تبلیغی کتابش تدارک دیده شده است، از مشاهده‌ی تصویری که غربی‌ها از حرمسرا در ذهن دارند متعجب و آزرده‌خاطر می‌شود. تصویری هوس‌آلود، پرگناه و صرفاً لذت‌بخش که با ذات زنانگی و اخلاق زنانه و واقعیتی که در حرمسراهای اسلامی در جریان بوده است در تضاد است. مرنیزی حرمسراهای حقیقی مختلف را از خانواده‌ی خودش گرفته تا حرم‌های شخصیت‌های شناخته شده‌تری چون هارون‌الرشید را بررسی و با نگاه به منابعی که تاریخ‌نگاران از شرح ساختار آن حرم‌ها به جای گذاشته‌اند، به بررسی تصویر درستی که واقعاً وجود داشته است می‌پردازد.

در مجموع این‌طور می‌توان پیشنهاد کرد که این کتاب مرنیزی را باید فارغ از پیش‌داوری‌های مرسوم و قضاوت‌هایی که در ذهن داریم خواند. نویسنده در این کتاب با استفاده از ذهن جست‌وجوگر و دغدغه‌مندی که دارد، خواننده را به همراهی با خودش دعوت می‌کند، با سؤالاتی که می‌کند جرعه‌ی سؤالات تازه‌تر را در ذهن خواننده ایجاد می‌کند و با معرفی منابع مختلف کتبی، تحقیقی، علمی و هنری، او را به پرسش‌های بیشتر دعوت می‌کند تا خواننده بعد از خواندن این کتاب هم کماکان به مشاهده‌گری ادامه داده و قدرت تمیز پیدا کند. سفر شهرزاد به غرب در واقع سفر خواننده‌ی کتاب به مسیر شناخت و مشاهده‌گری هم هست.